

היום נלמד בעזרת ה':

שבועות דף טז

איתמר רב הונא אמר: אם לא קידשו את הערים אלא שחסר אופן אחד שלא קידשו כך, אינו קדוש. ורב נחמן אמר שקדוש, ורק כשלא עשו כלל קידוש למקום, אינו קדוש.

רב הונא אמר: כיון שבימי עזרא קידשו את ירושלים ולא היו שם מלך ולא אורים ותומים, יש לבאר אם כן כיצד נעשה קדוש, רב הונא סבר שקדושה ראשונה שקידש שלמה את ירושלים קידשה לשעתה, וקידשה גם לעתיד לבא, והקדושה הראשונה קיימת מאז ולעולם, ונמצא שעזרא לא היה צריך כלל לקדש שוב, אלא שעשה זכר לדבר, אך אין ללמוד מזה לדיני קידוש גמור. ורב נחמן סבר שקדושה ראשונה קידשה רק לאותו זמן ולא הועיל לעתיד לבא, ולכך עזרא היה צריך לקדש בקידוש גמור, והועיל הקידוש שעשה אפילו שאין אורים ותומים, ומוכח שאין כל הדינים השנויים במשנתנו מעכבים, ומספיק לעשות חלק מהדברים כדי לקדש.

קושיא: איתיביה רבא לרב נחמן: הרי לשון המשנה היא כל שלא נעשית בכל אלו, ומשמע כרב הונא שצריך לעשות את כל הדברים השנויים במשנה.

תירוץ: תני באחת מכל אלו: שאין לשנות המשנה כלשונה אלא יש להגיה בה ולגרוס כך שמספיק לעשות רק אחד מן הדברים השנויים במשנה.

תא שמע אבא שאול אומר: יש להביא ראיה לדברי רב הונא מהברייתא שכתוב שהיו שני משטחים בהר המשחה שהוא הר הזיתים, האחד היה בשיפולי ההר למטה, והשני היה למעלה בשיפוע ההר, והקיפו את שניהם בחומה להוסיפם על ירושלים, את החלק התחתון קידשו בכל הדברים שנשנו במשנתנו, ואילו את החלק העליון שהוסיפו על העיר, לא היה עם מלך ועם אורים ותומים. ואעפ"כ בחלק התחתון שהיה קדוש לגמרי עמי הארץ היו נכנסים ואוכלים שם רק קדשים קלים אבל לא מעשר שני כי הקפידו הם לאוכלה דוקא לפני מחמת ירושלים הראשונה. ואילו החברים היו אוכלים שם גם קדשים קלים וגם מעשר שני, שהרי היה לזה

קדושה גמורה של ירושלים. ואילו בחלק העליון שלא היה קדוש, עמי הארץ היו כננסים לשם ואוכלים שם קדשים קלים שלא כדין, אבל מעשר שני לא אכלו שם. ואילו החברים לא היו אוכלים שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני, שהרי אינה קדושה בקדושת ירושלים. והטעם שלא קידשום עולי הגולה, משום שאין מוסיפים על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד, ובשתי תודות ובשיר, ובימי עולי הגולה לא היה מלך ולא אורים ותומים, ולא היו יכולים לקדש כדין.

הברייתא ממשיכה לומר ולמה קידשוה

קושיא: ולמה קידשוה: הגמרא מפסיקה באמצע הראיה לבאר דברי הברייתא מדוע שואלת הברייתא למה קידשוה, והרי אמרנו שלא קידשו אותה.

תירוץ: אלא למה הכניסוה: כוונת הברייתא להקשות מדוע הכניסו אותה וחיברוה לירושלים. ועל זה ממשיכה הברייתא לומר כדלהלן

סיום הברייתא: מפני שתורפה של ירושלים היתה, ונוחה היא ליכבש משם: שהטעם שהקיפוח חומה הוא כדי שלא יוכלו לכבוש את ירושלים, שכיון שהמקום שם היה גבוה מירושלים היה נוח לכבוש את ירושלים דרך שם, ולכך הקיפוח חומה כדי שלא יוכלו לכבוש. ועל כל פנים מוכח מברייתא זו שכיון שלא עשו בה את כל הדברים האמורים במשנה, לכך לא נתקדש גם החלק העליון.

דחית הגמרא: תנאי היא: שבאמת הדין קדושה ראשונה קידשה גם לעתיד לבוא או שלא קידשה לעתיד לבוא תלוי במחלוקת תנאים, וממילא אי אפשר להקשות על רב נחמן שהוא סבר שלא קידש לעתיד לבוא וממילא עזרא קידש ובלא כל הדינים השנויים במשנה.

דתניא אמר רבי אליעזר: שמעתי מרבתי שכשעלו בני הגולה בימי עזרא, התחילו להקריב קרבנות קודם שנגמר בנין הבית, ולכן בתחילה עשו קלעים כתחליף לחומת ההיכל, ונתנו את הקלעים לפנים ממקום החומה העתידה, וכן קלעים כתחליף לחומת העזרות, ונתנו את הקלעים מחוץ למיקומה של החומה, ואחרי כן יבנו את חומותיהם במקומם.

אמר רבי יהושע: ששמע מרבתי שגם מקריבים קרבנות במקום העזרה אפילו שאין הבית בנוי. וגם מותר לאכול קדשי קדשים בעזרה אפילו שאין שם קלעים. וכן אוכלים קדשים קלים ומעשר שני בירושלים אפילו שאין שם חומה, מפני שקדושה

ראשונה קידשה לשעתה, וקידשה לעתיד לבא. ומשמע שנחלקו התנאים אם כשקידשו בתחילה, נתקדש גם לעתיד לבוא או לא, ורבי אליעזר שסבר שצריך לבנות את הקלעים הוא משום שסבר שקדושה ראשונה לא קידשה גם את הלעתידי לבוא.

אמר ליה רבינא לרב אשי: אולי הם לא נחלקו בכך כלל, וכל אחד אמר שמועה ששמע מרבו, והטעם שצריך לפי רבי אליעזר לעשות קלעים הוא רק משום צניעות, ולא בשביל להחיל קדושה. ולפי זה חוזרת הקושיא על רב נחמן שאמר שבשביל לקדש אין צריך לעשות את כל הדינים השנויים במשנה.

אלא הני תנאי דתניא: יש ברייתא אחרת ששם נראה שנחלקו התנאים אם קדושה ראשונה קידשה גם את הלעתידי לבוא, רבי ישמעאל ברבי יוסי אמר למה מנו חכמים במשנה בערכין (לב, א) רק את הערים האלו לענין מצות בתי ערי חומה, נשים דינים שונים בבתי ערי חומה לענין מי שמכר שדהו בזמן שהיוכל נוהג, עד מתי יכול לגאול את ביתו חזרה ומתי נחלט ביד הלוקח] אף על פי שהרבה עיירות היו מוקפות חומה, משום שכשעלו בני הגולה בימי עזרא מצאו רק את הערים האלו, וקידשו בקדושת בתי ערי חומה. אבל את שאר הערים הראשונות לא מצאו, ובטלה קדושתם כשגלו ישראל מן הארץ. ורואים שסבר שקדושה ראשונה לא קידשה גם את העתידי לבוא, וזה מתאים כדעת רב נחמן.

קושיא: **ורמינהי אמר רבי ישמעאל בר יוסי:** יש סתירה בדברי רבי ישמעאל בר יוסי שמצינו ברייתא נוספת שאמר שמצינו עוד ערים רבות שהיו מוקפות חומה וכמו שכתוב בפסוק "ששים עיר כל חבל ארגוב ממלכת עוג בבשן, כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה דלתיים ובריח", והטעם שחכמים מנו רק את אלו, שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשו.

הגמרא מפסיקה באמצע הקושיא מדברי הברייתא ומקשה על לשון הברייתא:

קידשום השתא, הא אמרינן לקמן דלא צריכא לקדושי: מדוע אנו אומרים שכשעלו מן הגולה קידשו את הערים שמצאו, והרי מבואר בהמשך הברייתא של היו צריכים לקדשם. ולכך הגמרא שינתה את נוסח הברייתא שצריך לומר שמצאו את הערים הללו ומנאום.

סיום דברי הברייתא: **ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה בידך מסורת מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כל מצוות אלו נוהגות בה, מפני שקדושה**

ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא: ואם כן קשה סתירה בדברי רבי ישמעאל בר יוסי, האם קדושה ראשונה קידשה גם את העתיד לבוא או לא.

תירוץ א: איבעית אימא: שאכן יש שני תנאים שנחלקו בדעת רבי ישמעאל בר יוסי אם קדושה ראשונה קידשה גם את הלעתיד לבוא או לא.

תירוץ ב: איבעית אימא: שאין שני הברייתות מדברי רבי ישמעאל בר יוסי, אלא הברייתא שמבואר בה שקידשה גם את העתיד לבוא היא בדעת רבי אלעזר בר יוסי. ואילו רבי ישמעאל בר יוסי אכן סבר שלא קידשה גם את הלעתיד לבוא, ובזה מתיישבים דברי רב נחמן.

דתיא רבי אלעזר בר יוסי אומר: שכתוב בפסוק בפרשת בתי ערי חומה "אשר לוא חומה", ולמדנו מלשון "לוא", שמצד אחד משמע שאין חומה. דהיינו שכתוב "לא", ומצד שני משמע שיש לו חומה כיון שכתוב "לו", וביאר שאפילו שאין לו עכשיו חומה, כיון שבתחילה היה לו חומה, גם נחשב למוקפת חומה, ועיר זאת נתקדשה גם לעתיד לבוא.

*

למדנו במשנה: נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה, אם השתחוה או ששהה זמן שיכול להשתחוות, או שהלך בדרך ארוכה, חייב:

קושיא: **טומאה בעזרה מנלן:** אמנם הפסוק אומר שיש לשלח את הטמאים מהמחנה, אך בפשוטו משמע שאסור להיכנס למחנה כשהוא טמא, אבל מנין כשנטמא בעזרה שיש לו להזדרז ולצאת.

תירוץ: **כתוב אחד אומר "את משכן ה' טמא" וכתוב אחד אומר "כי את מקדש ה' טמא":** כיון שיש שני פסוקים, אחד מהם מיותר כדי ללמדנו שגם מי שנטמא בתוך העזרה יש לו להזדרז ולצאת.

קושיא: **וקראי מיתרי הא מיצר צריכי:** הרי צריך את שני הפסוקים הללו כמבואר בברייתא שרבי אלעזר אומר מדוע כתוב פעם אחת "משכן" ופעם אחת "מקדש", שאם היה כתוב רק "משכן" הייתי אומר שרק על המשכן חייב, משום שהוא משוח בשמן המשחה, אבל על המקדש שאינו משוח בשמן המשחה לא יהא חייב, ואם היה כתוב רק "מקדש" הייתי אומר שרק על המקדש חייב, כיון שקדושתו קדושת עולם, ואף אחרי שנחרב אסור להקריב בבמות לאחר שנבנה המקדש, אבל על משכן שאין קדושתו לעולם שהרי יש היתר להקריב בבמות אחרי שנחרב, לא יהא

חייב. ולכך כתוב בפסוק גם משכן וגם מקדש. ואם כן נמצא שצריך את שני הפסוקים ואין ללמוד מהם לנטמא בתוך העזרה.

תירוץ: רבי אלעזר הכי קא קשיא ליה: כיון שהמשכן נקרא אף מקדש, והמקדש נקרא אף משכן, מדוע צריך שני פסוקים לכתוב שאסור לטמא להיכנס למקדש, אלא ודאי שבא ללמד אף על הנטמא בפנים שיש לו לצאת.

שאלה: בשלמא מקדש איקרי משכן דכתיב "ונתתי משכני בתוכם": אף שודאי מדובר על המקדש, שהרי הפסוקים מדברים על ארץ ישראל. אבל היכן מצינו שהמשכן נקרא מקדש. ומה שכתוב "ונסעו הקהתים נושאי המקדש" אין ללמוד ששם הכוונה בתיבת מקדש לארון שיש בו דברים קדושים.

תשובה: אלא מהכא "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם": ובהמשך כתוב "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן", נמצא שבציווי הקמת המשכן, הפסוק קורא לו מקדש.

*

למדנו במשנה: והשתחוה או ששהה כדי השתחואה:

אמר רבא לא שנו: המשמעות במשנה שגם אם השתחוה ולא היה שיעור השתחויה [כמבואר להלן בגמרא] חייב. עצמה אינה צריכה שיעור כדי השתחואה, וזה ביאר רבא שהוא בתנאי שהשתחוה כלפי פנים המקדש דהיינו לצד מערב, אבל כשמשתחוה כלפי חוץ דהיינו לצד מזרח, אין זו נחשב כמשתחוה, ולכך רק אם שהה בה כדי שיעור השתחואה חייב, אבל אם לא שהה שיעור השתחויה, פטור.

איכא דמתני לה אסיפא: יש ששונים את דברי רבא על הסיפא של המשנה שכתוב שחייב אם שהה כדי השתחואה חייב, ודייקה הגמרא שמשמע שגם כשמשתחוה אינו חייב אם לא שוהה כדי השתחויה, ועל זה דייק רבא לומר שזה רק כשמשתחוה כלפי חוץ, אבל כשמשתחוה כלפי פנים, חייב אפילו בלא שהייה. וכך יש לשנות את דברי המשנה אם השתחוה כלפי פנים, או ששהה כדי השתחואה, חייב.

שאלה: היכי דמי השתחואה דאית בה שהייה, והיכי דמי השתחואה דלית בה שהייה: הגמרא מבררת איך שייך השתחויה שאין בה שיעור של השתחויה, והשתחויה שיש בה שיעור השתחויה.

תשובה: דלית בה שהייה זו כריעה בעלמא היא: מה שכתוב שחייב בהשתחויה בלא שיעור שהיה היא כריעה לרצפה. ואיל והשתחויה שיש בה שיעור שהיה הוא כשנופל על הריצפה בפישוט ידים ורגלים.

קושיא: וכמה שיעור שהייה: כיצד נשער את הזמן של שיעור השתחויה.

תירוץ: פליגי בה רבי יצחק בר נחמני וחד דעימיה ומנו רבי שמעון בן פזי, ואמרי לה רבי שמעון בן פזי וחד דעימיה ומנו רבי יצחק בר נחמני ואמרי לה רבי שמעון בר נחמני: אחד אמר ששיעור שהייה הוא כזמן אמירת הפסוק "וכל בני ישראל רואים ברדת האש, וכבוד ה' על הבית, ויכרעו אפים ארצה על הרצפה, וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו". ואחד אמר שהשיעור הוא כזמן אמירת חצי מפסוק זה דהיינו "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה, וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו".

תנו רבנן: הגמרא מבארת סוגי השתחויה, יש השתחויה שנקראת 'קידה' והיא כשמתכופף עם ראשו עד לקרקע, בלא שברכיו וגופו יגעו בקרקע, וכמו שמצינו סוג השתחויה כזאת בפסוק שכתוב "ותקוד בת שבע אפיים ארץ". ויש כריעה שפירושו שמתכופף על הברכים, וכמו שמצינו סוג השתחויה כזאת בפסוק שכתוב "מכרוע על ברכיו". ויש השתחואה שפירושו שמשתחויה בפישוט ידים ורגלים על הרצפה, וכמו שמצינו סוג השתחויה כזאת בפסוק "הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה".